

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/82990,Fleck-Ludwik.html>
2022-10-05, 13:51

Fleck Ludwik

FLECK Ludwik (11 VII 1896, Lwów – 5 VI 1961, Nes-Syjon, Izrael), lekarz, bakteriolog, filozof nauki. Syn Izaaka Mosesa, malarza pokojowego, i Symy Herschdörfer.

Kształcił się we Lwowie, gdzie w 1917 ukończył polskie gimnazjum, a następnie studiował medycynę na wydziale lekarskim Uniw. Jana Kazimierza, uzyskując w 1922 stopień doktora wszechnauk lekarskich. Początkowo pracował na tej uczelni jako asystent R. Weigla w Katedrze Biologii Ogólnej, lecz już w 1923 odszedł z uniwersytetu. Specjalizację z bakteriologii uzyskał w Wiedniu, gdzie kształcił się w Inst. Seroterapeutycznym u K. Krausa. Po powrocie do Lwowa, gdzie 1928–35 kierował laboratorium bakteriologicznym i chemicznym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych. Podczas sowieckiej okupacji Lwowa pracował na wydzielonym z uniwersytetu tzw. Wydziale Medycznym, pełniąc 1939–41 obowiązki adiunkta w Katedrze Bakteriologii. Równocześnie był doradcą w Wojskowym Laboratorium Bakteriologicznym. W czasie niemieckiej okupacji miasta (od VI 1941) wraz z innymi żydowskimi uczonymi znalazł zatrudnienie w Inst. Badań nad Tyfusem Plamistym i Wirusami prof. R. Weigla, co chroniło go przez dłuższy czas przed represjami ze strony okupanta. Jednak w I 1943, wraz z całą grupą żydowskich naukowców, został wywieziony najpierw do obozu koncentracyjnego Auschwitz, a następnie Buchenwald. Dzięki temu, że był postrzegany przez Niemców jako specjalista w dziedzinie zwalczania tyfusu, uniknął śmierci i przetrwał wojnę. Po jej zakończeniu, w VII 1945 znalazł się z rodziną w Lublinie, gdzie objął kierownictwo Zakładu Mikrobiologii Medycznej UMCS, potem Akad. Medycznej w Lublinie. W 1946 habilitował się i uzyskał docenturę. W 1947 mianowano go profesorem nadzwyczajnym lubelskiej Akad. Medycznej, a w 1950 profesorem zwyczajnym. Od 1952 pracował w Inst. Matki i Dziecka w Warszawie, gdzie 1955–57 kierował Zakładem Bakteriologii i Immunologii. Od 1954 był członkiem

PAN. Otrzymał liczne nagrody i odznaczenia państwowe. W 1957, w ślad za jedynym synem, wyjechał z żoną do Izraela. Kontynuował tam badania nad zjawiskiem leukergii w Inst. Bakteriologicznym w Nes-Syjon. Kierował Departamentem Patologii Eksperymentalnej i Izraelskim Inst. Badań Biologicznych, prowadząc wówczas rozległe prace nad mechanizmami odpornościowymi. Uczestniczył w licznych międzynarodowych kongresach, wykładał w Brazylii, Francji, USA i ZSRR.

Zainteresowania badawcze F. koncentrowały się wokół problematyki bakteriologicznej, ze szczególnym uwzględnieniem diagnostyki chorób zakaźnych i serologii oraz filozofii, zwłaszcza epistemologii.

W 1931 F., wspólnie z I. Heschelsem, opublikował pierwszą znaczącą pracę, w której dowodził, że wyciągi z Proteus X 19 podane podskórnie osobom zdrowym dają w efekcie miejscowy odczyn zapalny. Natomiast te same wyciągi aplikowane chorym lub ozdrowieńcom nie skutkowały odczynem zapalnym. Jednocześnie stwierdzał, że osoby szczepione przeciw durowi plamistemu wykazują zmniejszoną wrażliwość na wywołanie tegoż odczynu zapalnego. Odczyn ten F. zaobserwował i nazwał odczynem egzantynowym jeszcze w 1930.

W czasie niemieckiej okupacji Lwowa, w 1942 w getcie, F. wraz z grupą współpracowników rozpoczął badania moczu chorych na dur plamisty. Kontynuował je później jako więzień w obozach koncentracyjnych Auschwitz i Buchenwald. Celem tych badań było poszukiwanie swoistych substancji antygenowych, które, jeśli byłyby obecne, mogły doskonale pełnić funkcję wskaźnika umożliwiającego wykrycie choroby. Jak się szybko okazało, intuicja go nie zawiodła. Stwierdzenie ponad wszelką wątpliwość, że zakładane substancje antygenowe występują w moczu chorych na dur plamisty i to już we wczesnym stadium choroby, otwierało drogę do uroserologicznego rozpoznania duru. Równocześnie stwarzało to nadzieję, że mocz mógłby być źródłem pozyskania taniej i prostej w sporządzeniu szczepionki. Niestety, wytwarzana szczepionka nie była w pełni skuteczna, chociaż bez wątpienia łagodziła przebieg choroby i dawała w

beznadziejnej sytuacji ludzi zamkniętych w getcie nadzieję na przeżycie. Swoje badania nad antygenami F. kontynuował po wojnie, prowadząc rozważania nad rodzajem i pochodzeniem tychże antygenów w moczu. Wykazał, że swoiste antygeny to riketsje zawarte w komórkach nabłonkowych, leukocytach z wałeczków moczowych lub ciała uwolnione w wyniku rozpadu zarazków i wydalone przez nerki. Pełny opis odkrytego przez siebie zjawiska i wytworzenia szczepionki opublikował w 1946.

Jeszcze w 1931, wspólnie z E. Altenbergiem, F. ogłosił wyniki swoich badań nad rozmieszczeniem leukocytów we krwi, oparte na zastosowaniu rachunku prawdopodobieństwa. Doprowadziły one do odkrycia nieznanego dotąd zjawiska – leukergii, czyli zwiększonej lepkości i skłonności do aglomeracji białych ciałek. F. łączył to zjawisko z wczesną reakcją obronną organizmu, która występuje już w przedserologicznym okresie zakażenia. Samo zjawisko leukergii F. odkrył jeszcze w 1942, ale w warunkach wojennych trudno było wykonać konieczne badania eksperymentalne. Dlatego też prace o leukergii ukazały się dopiero w 1946 i 1947.

Jednak światowy rozgłos przyniosły mu jego koncepcje filozoficzne, dotyczące miejsca i roli medycyny w rodzinie nauk. Pierwszą ważną pracą F. z zakresu filozofii medycyny był artykuł *O niektórych swoistych cechach myślenia lekarskiego* (1927). F. podkreślał, że o ile w naukach przyrodniczych uwaga uczonego skupia się na cechach i zjawiskach prawidłowych, o tyle w medycynie wszelkie myślenie ukierunkowuje się na zmiany patologiczne. Starał się również udowodnić, że uogólnione pojęcie choroby jest z gruntu fałszywe i zgoła niepotrzebne. Można co najwyżej mówić o istnieniu zjawisk patologicznych i to rozpatrywanych w każdym indywidualnym przypadku. Tym samym F. po raz pierwszy zaprzeczył obiektywnemu istnieniu faktów lekarskich, choć jeszcze wówczas nie sformułował ostatecznie swojej doktryny na polu filozofii medycyny. W kolejnej pracy, *Zur Krise der „Wirklichkeit“*. *Die Naturwissenschaften* (1929), dowodził, że rzeczywistość nie ma charakteru obiektywnego i że jest ściśle uzależniona od indywidualnego doświadczenia. Jednocześnie wskazywał, że czynny i świadomy akt

poznawczy zależy od stopnia wykształcenia, obciążenia tradycją i predyspozycji psychicznych. Obie wyżej przytoczone publikacje były de facto przygotowaniem do dzieła głównego, jakim była wydana w 1935 książka *Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache. Einführung in die Lehre vom Denkstil und Denkkollektiv*. Jednak ani ta książka, ani publikowane po polsku i niemiecku artykuły nie wzbudziły większego zainteresowania ani w Polsce, ani poza jej granicami. F. stworzył nową, antypozytywistyczną i przeczącą obiektywności naszego poznania filozofię, opierając ją na dwóch podstawowych pojęciach: stylu myślowego oraz kolektywu myślowego. Poznanie ma – jego zdaniem – charakter subiektywny, zależny od wielu uwarunkowań psychicznych i socjologicznych, które wpływają na kształtowanie się „stylu myślowego”. Formułowanie sądów i koniecznych w nauce uogólnień (definicji) odbywa się na podstawie obowiązujących w danej społeczności przekonań i przyjętych zasad, na drodze swoistego kompromisu i przenikania się stylów myślowych, co F. nazywa „kolektywem myślowym”. Filozofia F. była inspiracją dla Th. Kuhna, który we wstępie do swojej słynnej książki *The Structure of Scientific Revolution* (1962, wydanie polskie pt. *Struktura rewolucji naukowych* 1963), przywołał nazwisko F. Publikacja książki Kuhna rozpoczęła proces powolnego, acz stałego przywracania dorobku F. pamięci ludzkiej. Przełom nastąpił w 1977, kiedy ukazał się przekład angielski monografii *Powstanie i rozwój faktu naukowego (Genesis and Development of a Scientific Fact)*. Spowodował on, że od początku lat 80. systematycznie wzrasta zainteresowanie filozoficznymi pismami F.

Śródka.

L. Fleck: *Style myślowe i fakty: artykuły i świadectwa*, Warszawa 2007; M. Ciesielska: *Ludwik Fleck – profesor mikrobiologii i filozof (1896–1961)*, <http://wow.eu/fleck/fleck.html>; R.S. Cohen, T. Schnelle: *Cognition and Fact. Materials on Ludwik Fleck*, Dordrecht 1986; R. Egloff: *Tatsache – Denkstil – Kontroverse*.

Auseinandersetzungen mit Ludwik Fleck, Zürich 2005; R.W. Gryglewski: *Historia i filozofia medycyny Władysława Szumowskiego na tle rozwoju historii i filozofii medycyny w Europie i Polsce*. Kraków 2010, s. 187-194.; T. Schnelle: *Ludwik Fleck - Leben und Denken. Zur Entstehung und Entwicklung des soziologischen Denkstils in der Wissenschaftsphilosophie*, Freiburg im Breisgau 1982; J. Wiertelwska-Bielarz: *Ludwik Fleck*, [w:] *Polska szkoła filozofii medycyny*, Poznań 2010, s. 192-213.

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)